

כרם הירא בעיני הוד

שון פורצים בצחוק. אפשר לקרוא ספר של וורהאוז עשר פעמים, ולצחוק בכל פעם מחדש, כאילו זוהי הפעם הראשונה.

או מי לעזאזל הוא פייג'י (בעצם: פלהם גרנוויל, או משהו כזה) וורהאוז?

או ככה. כשהייתי בן 14, התחלתי לעבוד במשרדו של עורך-דין דובר-אנגלית נאלצתי ללמוד את השפה במהירות, ובאתי במגע עם פייג'י. זה מאז הוא גנבת מוצלחת ממנו. (זה כשהיא גונבת גם כשעות קודרות, וזוהי ההזדמנות להודות לו עלייך. כלומר, להניח זר על קיכורו, כי האיש מת לפני תריסר שנים בגיל 93, אחרי שכתב 93 ספרים (ואולי אחד פחות או יותר. מי סופר?)

הספרים של וורהאוז עוסקים כולם בלורדים, בניהם ובנותיהם. איש מהם אינו עובד לעולם. הכל קורה במועדון של בני-אצילים בלונדון ובטירה הכפרית של הלורד אמסורת, שעיקר עיסוקו הוא גידול חזירה אדומת-מדים הנוכה בפרסים על שומניה.

ההתרחשות אינה חשובה, ולכן לא הצליח אף נסיון אחד להעלות את וורהאוז בסרט. הכל טמון בשפה. לכן גם התרגומים אינם מצליחים. תרגום של וורהאוז הוא כמו תרגום של התנ"ך, שעליו אמר רודי בך-גוריון: "זה כמו לנסח אשה מבכר למיטפת."

למשל, הליירי הצעירה רוחה את הצעת-הנישואין של הגברכר האצילי, והמקפידה להוסיף: "אבל אעקוב אחרי רכרך העתידה בעניין רב."

או הבטלן המפונק, שרבי-המשרתים שלו מצטט באוזניו פסוק בן-אלמוות של משורר רגול, והוא משיב: "אה, כן, לא הייתי יכול לנסח זאת בעצמי בצורה טובה יותר."

או ריכרדי-חוכמה כגון: "יכול גבר לרחוש אהדה לתנועה המרדנית לשיחרור האשה, ובכל זאת לחוש בועם מסויים כשהוא מגלה שסתם חתיכה היא גנבת מוצלחת ממנו." (זה כשהיא גונבת בלילה בטירה את החיפושית המצרית העתיקה, שהלורד המפונק שם אותה בלי משים בכיסו בשעה שביקר אצל האספן האמריקאי, וזה רוצה לקבל אותה בחזרה מבלי להעליב את הלורד...)

או סתם קבועה מדעית, כגון: "התנגשות מתרחשת כאשר שני עצמים קוראים תיגר על חוקי-הטבע, האומר שבמקום מסויים ובש"ע מה מסויימת יהיה מצוי רק עצם אחד."

או: "אחד הג'ורג'ים — שכחתי איזה — אמר פעם שמיספסר מסויים של שעות-שינה בכל לילה — אינו יכול לזכור כרגע כמה — גורם לאדם משהו שלפי שעה ברח מוזכרוני. באקסטר הסכים עימו."

או: "סופרמנים ביום לטאקט. עד כמה שניתן להביין, זהו ההבדל העיקרי בינם ובין אנשים רגילים."

מצחיק? לא? הוא שאמרת. אני זוכר שכנער הייתי בלילה קורא וצוחק, קורא וצוחק. זה היה מעיר את אבי (היינו בני-גן, וישנו בחדר אחד) ודעתו על וורהאוז היתה מאו בשפל המדרגה. מה גם שלמד לאטנית ויוונית עתיקה, אך לא אנגלית.

מכל גיבוריו של וורהאוז, אני אוהב ביותר את רבי-המשרתים, ג'יווס, החכם מכל אדם, שמילט את ארונו הצעיר מצרות אינספור, בדרך-כלל בעזרת המרוב שמוחו לחלון בטירה. למשל, כאשר סר משהו, מי שהתכוונן להיות הדיקטטור הבריטי, חושר בארון הצעיר הוא מחזר אחרי ארוסתו, בעוד שזה בעצם רק התבנייש להגיד לגברת שהיא גורמת לו לפלצות, כי ג'נטלמן אינו אומר רברים כאלה לגברת. הדיקטטור-בדרך האמיתי התקפל רק כאשר גילה ג'יווס כי לאיש הגדול יש תחביב חשאי: לעצב תחתונים של נשים. כשהגרמנים פלשו לפאריס ב-1940, הם מצאו שם את וורהאוז, שהיה בחופשה. הם הצליחו לפתות את הסופר בן ה-59 (אז) לשדר כמה שידורים בתחנה הכבושה. הם לא היו פוליטיים, אך בעיני הבריטים הנצורים זה היה מעשה-הגיבור. במשך שנים רבות לא נסלחו לו. אבל איש לא יכול היה לעמוד מול ההומור. לבסוף ניהלנה לו רהביליטציה, וערב מותו העניקה לו המלכה תואר של סר. הוא מת כאחת הרמויות בספריו, סר פלהם.

השבוע חזרה רחל אשתי מביקור קצר בבריטניה, והביאה לי שני ספרים חדשים של וורהאוז. חדשים? כלומר כבר קראתי אותם לפני ארבעים וכמה שנים, אבל בינתיים זרמו הרבה מים בתמוזה והם כמו חדשים.

או ככה: "זאת היתה אותה שעה עדינה של אחרי-הצהריים ביום קיץ, באמצע הדרך בין ארוחת-הצהריים והתה, כאשר הטבע כאילו פותח את כפתורי החזיה שלו ושם את רגליו על השולחן..."

להחליף את השלטים

אחד מידידי טוען כי משהו השתבש בווינה. המהגרים מברית-המעצמות מתפלגים שם לשני תורים. לישראל כאים אנשי גוש-אמונים, חובבי-כחנא, חווריי-כתשוכה ודומיהם. לארצות-הברית טסים היהודים הנורמליים, המוכנים לעבוד ולהתקדם בחברה דמוקרטית.

בתשובה על כך הציע משהו פיתרון מקורי: להחליף פשוט את השלטים בווינה. מי שיעמרו בתור לאמריקה יגיעו לישראל, ומי שיעמרו בתור לישראל ימצאו את עצמם באמריקה. ושלוש על ישראל.

כשאנחנו מדברים עם בן-אדם, אנחנו מקשיבים לו בשתי רמות. ברמה המודעת אנחנו מקשיבים לדבריו ומנתחים אותם. ברמה הבלתי-מודעת אנחנו עוקבים אחרי הבעת-פניו, מבט-עיניו ותנועת-גופו, ומשווים אותם לתוכן המילים.

כשאתי קורא מיסמך, קורה לי משהו רומה. אני קורא בזריזות בשתי רמות. ברמה העניינית אני קורא את הדברים ומנתח אותם כמוחי. ברמה השנייה, המודעת-למחצה, אני קורא את המילים כש-לעצמי.

כך קראתי גם את ר"ח ועדת-לנדוי על חקירות השב"כ. שמתו לב גם למילים. אפשר ללמוד מהן, אולי אף יותר מאשר מן הניחוחים וההמלצות.

למשל, המילה "השטחים". מי שמדבר על "השטחים", משתמש במילה זו כדי להתחמק מן הצורך לקרוא להם בשם החוקי: "השטחים המוחזקים בידי צה"ל". כשעושים זאת שופטים, האמור גם על ריוק של הגדרות, זה מוזר. כי מן השם החוקי נובעות

מסקנות חוקיות. ואילו השם "השטחים" הוא סתמי, ואינו מחייב לכולם.

או המילה "מחבלים". כבר עמדנו לא-פעם על טיבה של מילה זו, המשמשת למטרות שונות ומשונות, לרוב בלתי-מודעות. "מחבל" יכול להיות איש המבצע פעולת-חבלה, אך איננו חבלן (כי חבלן הוא חייל או שטר, וזה מיקצוע מכובד). אבל "מחבל" הוא גם כל אדם השייך ל-"אירגון-מחבלים", קרי אש"ף, כגון אחות של הסהר האדום הפלסטיני במחנה-פליטים, קצין-סער המשלם תג מולים למישיפחות החללים של אש"ף, דובר דיפלומטי של אש"ף בשטוקהולם, וכו'. "מחבל" הוא גם איש אירגון-אמל הלבנוני-שיעי התוקף עמרה של צד"ל, כשהוא מתפנה מלרצוח אנשי-אש"ף בצירוף.

בכל הדר"ח אין זכר למילה "עינויים", למרות שזהו, כמוכונן, אחד הנושאים העיקריים בו. יש "לחץ גופני", יש "טכניקות של חקר-רה".

בלועזית קוראים לשימוש כזה בשפה בשם "אויפמיזם" (או-י"ם — טוב, "פמזם", "פמה" — ריבור). כלומר: שימוש במילים עדינות כדי להתחמק מן הצורך להגדיר רברים קשים ואכזריים.

הנאצים, כדרכם, הגיעו לשיאים, כאשר המציאו מושגים כמו "פיתרון סופי" ו-"טיפול מיוחד", כשהכוונה היתה להשמדה המונית ולרצח שבויים וחוליים. נדמה לי שאנחנו, היהודים, היינו צריכים ללמוד מזה עד כמה מסוכן הוא להשתמש במילים עדינות להגדרת רברים אכזריים.

מי שדוגל בעינויים, שיגיד זאת. מי שמבחין בין סוגים שונים של עינויים, שיגיד גם זאת. אבל למען השם, נקרא לילד המכוער בשמו. אל יסתתר איש מאחורי מסך-עשן מילולי. ובייחוד לא איש שהוא שופט.

הדיקטטור

ותחתוני הנשים

אם מישהו נתקל בי בימים אלה ורואה אותי צוחק, בלי סיבה נראית לעין (מה יש לצחוק בעמקה-בכא הזה?), אל-נא יחשוב שאני קוקו.

הלכתי לתנותי-ספרים כדי לקנות עבור אשתי ספר של וירג'יניה וולף (כחיי) בעודי תר אחרי יצירותיה של וולף הנ"ל, בין הספרים שהיו סדורים לפי סדר האלף-ביתי, נתקלתי בספר חדש של פייג'י וורהאוז.

כלומר, לא לגמרי חדש. הוא נכתב ב-1915. אבל המר"לים הערמומיים, היודעים שחובבי-ורהאוז פוזרים בעולם וצמאים לכל מילה שלו, מרביקים לעשרות ספריו הישנים שמות חדשים, ומוכי-רים אותם מחדש. יש לי בבית כמה עשרות ספרים שלו, אך אחרים מהם מצויים אצלי בשלושה עותקים, כשכל אחד מהם נושא שם אחר. פשוט כורכים בידו שני ספרים ישנים, נותנים לכרך שם חדש, והופ — יש עוד ספר.

איש אינו מתרגם, כי כרגע שמתחילים לקרוא את העמוד הראי-

כרם היה לנכות היורעאלי אשר ביורעאל, אצל היכל אחאב, מלך שומרון.

וידבר אחאב אל נבות לאמור: תנהלי את כרמך, ויהי לי לגדיירק, כי הוא קרוב אצל ביתי, ואתנה לך תחתיו כרם טוב ממנו. אם טוב בעיניך, אתנה לך כסף מחיר זה.

ויאמר נבות אל אחאב: הלילה לי מה' מתיתי את נחלת אבותי לך:

וישב אחאב אל ביתו, סר וזעף על הרב אשר ריכר אליו נבות היורעאלי (ויאמר: לא אתן לך את נחלת אבותי) וישכב על מיטתו, ויסב את פניו, ולא אכל לחם.

ותבוא אליו איזבל אשתו... ההמשך יודע.

הרברים התנגנו באוויי כא-שר ישכתי השבוע וראיתי במכ"ש-יריהודיאו סרט קצר של יצחק רובין ואבישי כפיר בשם הדרך. על הכפר עיניחוד. לא עיניחוד. עיניחוד.

רובין

עיניחוד היה כפר על הכרמל. תושביו גורשו במלחמת-העצ"מאות. במקומו קם כפר-האמנים עיניחוד. התושבים המקוריים הקימו כפר בשם עיניחוד באתר סמוך.

מוכן שאין דימיון בין שתי הפרשות, אף שאירעו במרחק של כמה עשרות קילומטרים וכמה אלפי שנים זו מזו.

אחאב הציע לנבות כרם חלופי או כסף תחתיו. שילטונות-יש"ראל לא הציעו למגורשי הכפר אף לא אגורה שחוקה אחת, ולא כל שכן כרם חלופי. להיפך, הם מבקשים להרוס את הכפר הארעי, שהקימו המגורשים. בינתיים מחרימה הממשלה את הכפר ואינה מתירה להביא אליו מים וחשמל. הרחפור העברי המהולל עומד מוכן ומזומן לעשות את מלאכתו.

יצחק רובין מגדיר את עצמו כ-"שמאלן פארווה". אין הוא נראה כאיש קיצוני. גם הסרט אינו קיצוני. כי הנוגעים בדבר מתבטאים בו בחופשיות. איש עיניחוד לא קם סתם קיבוץ או מושב (כמו בכירעם ולכן לא מגיע להם כלום. חוץ מזה, הוא עצמו קנה את הבית הערבי שלו מיהודי, שגר בו קודם לכן, ולכן מצפוננו שקט יחסית. איש כפר-עציון, שעלה על האדמה, אומר שלערכים האלה לא מגיע כלום מפני שהם "שונאים יהודים".

אפשר לומר כי פרשת עיניחוד היא אלגוריה לכל מה שקרה בדרות האחרונים בארץ זו. אפשר לומר שזה מזכיר את בירעם ואיקרית. אבל יש בפרשת עיניחוד משהו שמבעית במיוחד.

כי על אדמת עיניחוד לא קם סתם קיבוץ או מושב (כמו בכירעם ובאיקרית), ותושביו הערביים אינם יושבים במחנות ליד צידון ועמאן (כמו תושבי מאות כפרים אחרים). עיניחוד היא כפר-אמנים, פאר התרבות הישראלית, וחלק מתושביו המקוריים יושבים במר-חק של כמה קילומטרים מבתיהם, ורואים אותם מרי יום בדרכם לכפרם הארעי הנידח.

בעיניחוד ישבו ויושבות כמה מן הרמויות הבולטות ביותר של התרבות הישראלית, וביניהם רודי-צדק ואנשי-שמאל מיקצר-עיים, כמו חיים חפר ואיצ'ה ממבוש אנשי פאנוס והומור. איזו תרבות יכולה לצמוח על עץ קרוב כזה, הצומח על אדמת-עוול? לא אחאב ואיזבל יצרו את התרבות הישראלית, שהולידה נכ-סים לדוריי-דרות. את התרבות הזאת יצרו אנשים כמו אליהו התישבי, האיש הבורד שהטיח בפני המלך הכלי-כיל את המילים בנות-האלמוות: "הרצחת וגם ירשת?"

יצחק רובין אינו אליהו הנביא. הוא לא הבטיח לאנשי עיניחוד, האמנים החסודים, כי הכלבים ילקקו את דמם. הוא נתן להם לדבר ולהשכיר את עמדתם.

לא כלום אתמול,

היום הכל

יונה בלומן עמד וחקר את ניקוליי טולסטוי חקירת שתי-וערב הוא ירבע על הוורמאקט והאוטו-סטרופון (גייסות המיזורה), ולפתע עבר מלשון-עבר ללשון-הווה.

טולסטוי, היסטוריון חניף-אוכספורד המקפיד מאוד על בהירות ניסוחיו, כדרכו של אישית-רבות אירופי, השיב בעקיצה עדינה: "אם מתקנים את לשון-השאלה ומעבירים את הדברים מן ההווה אל העבר, כי אז..."

לא הייתי שם לב לאינטרמצו קצר זה, אלמלא התקשר עם תופעה מורדה, שאנו עדים לה באחרונה. עיתונאים, סופרים וגם אנשים נורמליים עוברים לפתע מלשון-עבר ללשון-הווה, בלי שום סיבה נראית לעין. באמצע ריחוק על מה שהתרחש אתמול במיש-פט, כותב המדווח: "העד אומר ש..." או אף: "העד יאמר ש..."

מה זה? הצטעצעות מטופשת? ימרה סטבדורסי-פירותית? נסיון להיראות רענן, כמו הסופר רמון ראניאן, שהמציאו סיגנון היתולי שכולו הוזה?

מכיוון שהנוגה הזה מתפשט והולך והופך מכת-המדינה, אני מחפש לו סיבה. אולי זהו ביטוי להחלטה בלתי-מודעת לרבוך בהווה? אולי אנחנו, כעם, רוצים להינתק מן העבר (ובגלל זיכרונות השואה ו/או זיכרונות ממה שהתרחש כאן?) אולי אנחנו חוששים לחשוב על העתיד, מפני שאיננו מוכנים להתמודד עם בעיותיו ולמצוא להן פיתרונות?

או בראשית בורא אלוהים את השמיים ואת הארץ, והארץ היא תוהו ובוהו... ואומר אלוהים יהיה אור..."

אוי לאויפמיזם

ועוד על שפה.